

RECENZJE

The Four Gospels 1992. Festschrift Frans Neirynck, edited by F. van SEGBROECK, C.M. TUCKETT, G. VAN BELLE, J. VERHEYDEN, Leuven 1992, 3 tomy, ss. 2673.

Znany w całym świecie biblista belgijski Frans Neirynck, ukończywszy 65 lat - aż trudno w to uwierzyć patrząc na jego piękny fotos - przeszedł w roku 1992 na emeryturę. Z tej okazji Lowański Uniwersytet Katolicki, na którego wydziale teologicznym F. Neirynck był profesorem przez 32 lata, zwyczajem niestety z rzadka tylko przestrzegany u nas - wydał "Księżę pamiątkową". Jej rozmiary są imponujące: 3 tomy, w sumie 2673 strony, niezwykle starannie, pięknie opublikowanego tekstu.

W opracowaniu tego monumentalnego dzieła wzięło udział 125 autorów - wśród nich arcybiskup Brukseli kard. G. Danneels - reprezentujących ponad dwadzieścia krajów dzisiejszego świata. Całość została podzielona na siedem sekcji. Oto one: I Ewangelie, II Źródło Q, III Ewangelia Marka, IV Ewangelia Mateusza, V Ewangelia Łukasza, VI Ewangelia Jana, VII Recepcja ewangelii.

Nie dziwi specjalnie ograniczenie tematyki całego "Festschriftu" do Ewangelii, bo wiadomo, że zdecydowana większość publikacji Jubilatą dotyczyła właśnie ewangelii a dokładniej mówiąc kilku takich oto bloków tematycznych: pierwszeństwo chronologiczne ewangelii Marka, źródło Q, styl literacki poszczególnych ewangelii, stosunek ewangelii synoptycznych do Jana. Nie dziwi również udział tak wielkiej liczby autorów, których teksty zostały opublikowane w księdze pamiątkowej: profesor Neirynck pozostawał w ustawicznym dialogu naukowo-specjalistycznym z uczonymi całego świata, reagując żywo na pojawienie się każdej, godniejszej uwagi publikacji. Lista ogłoszonych przez niego omówień i recenzji zajmuje 12 stron tj. ok. 240 pozycji, przy czym niektóre z tych recenzji liczą po kilkadziesiąt stron (np. M.E. Boismard, *Evangiles des Ebionites*; P. Borgen, *John and the Synoptics*; J. de la Potterie; W. Grossouw).

"Księga pamiątkowa" zawiera również kompletny wykaz wszystkich publikacji Jubilatą. Bibliografia ta zajmuje 20 stron, na których wyliczono 278 tytułów prac naukowych. Imponujący dorobek! Dochodzi do tego doprowadzenie do finału kilkudziesięciu doktoratów, dwukrotnie tyluż licencjatów i nadzór naukowy różnych publikacji zbiorowych. Nazwisko F. Neiryncka wchodzi na trwałe do historii badań nad ewangeliami - zauważa to z pełnym uznaniem G. Strecker w nocie do swojego artykułu s. 159 - a zwłaszcza nad problemem synoptycznym, źródłem Q i stosunkiem ewangelii synoptycznych do Jana.

Nie miejsce tu na pobieżną nawet analizę poszczególnych tekstów, opublikowanych w omawianej "Księdze pamiątkowej", ale przynajmniej niektóre warto zasygnalizować. Do takich należy niewątpliwie tekst J.S. Kloppenborga, egzegety z Toronto, ukazującego w sposób przekonujący niektóre elementy teologiczne - zwłaszcza problem śmierci Jezusa - w niekończących się dyskusjach nad problem synoptycznym (ss. 94-120). Ogromnie interesującą próbę znalezienia odpowiedzi na

pytanie: Jaka była pierwotna tradycja ewangelijna: ustna czy utrwalona na piśmie? - podejmuje G. Strecker (ss. 159-172). Zagadnienie szczegółowe - Nowotestamentalne wypowiedzi z użyciem przyimka *hyper* porusza w sposób drobiazgowy, R. Bieringer, oceniając obiektywnie, jak sądzę, dotychczasowe osiągnięcia w tym względzie i wskazując kierunki dalszych badań (ss. 219-248). Cenne studium do stanu dotychczasowych badań nad źródłem Q na pewno wnosi coś nowego J.M. Robinson swoim przyczynkiem pt. *The Sayings Gospel Q* (ss. 361-388). Jest to dość przekonująca próba ukazania poszczególnych etapów powstawania źródła. Bardzo interesującą i nową hipotezę na temat "Syna Człowieczego w kolejnych redakcjach źródła Q" przedstawia P. Hoffmann (ss. 421-456). Niezwykle drobiazgowy aż trudny do prześledzenia jego tok rozumowania jest, jak zwykle, H. Schürmann w swoim studium pt. "QLK 11, 14-36 kompositionsgeschichtlich befragt" (ss. 563-586). Tym, którzy interesują się procesem powstawania ewangelii Marka doradzam lekturę kilku tekstów (W.R. Telford - ss. 693-724; C. Breytenbach - ss. 725-749; E. Schweizer - ss. 751-773) poświęconych tradycji przed Markowej. Dość oryginalną strukturę teologiczną ewangelii Marka przedstawia C. Minette de Tillesse (ss. 905-933). Trudno dalej przedłużać tę listę. Wiele spośród pozostałych tekstów zasługuje również na uważną lekturę a wszystkie trzy tomy książki pamiątkowej z pewnością powinny się znaleźć tuż obok słowników i dzieł częstszej konsultacji w bibliotece każdego nowotestamentalisty, interesującego się profesjonalnie problematyką ewangelii kanonicznych. Dodajmy na zakończenie, że korzystanie z tej cennej publikacji ułatwiają znakomicie trzy skorowidze: autorów, miejsc biblijnych (68 stron dwukolumnowych - tylko ewangelie), ważniejszych tematów oraz najważniejszych terminów i formuł greckich. Jedyne mankament tej publikacji - to jej cena. Pod tym względem dzieło też jest cenne.

Bp Kazimierz ROMANIUK